

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

КРЩАК Іван Васильович,
*к.ю.н., старший викладач кафедри
теорії та історії держави і права
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Для України, як багатонаціональної та багатоконфесійної держави взаємовідносини держави та церкви завжди були і залишаються життєво важливою основою на шляху українського державотворення, особливо коли мова йде про забезпечення її безпеки та стійкості розвитку. Дане питання набуває особливої актуальності в сучасних умовах, коли перед нами постає проблема вибору загальноприйнятної моделі державно-церковних відносин.

Більшість європейських вчених, які професійно займаються проблемами сучасних державно-церковних відносин наголошують на тому, що європейська інтеграція змусила кардинально переосмислити відносини між церквою, державою та суспільством. Причиною цього є: інтеграція політичної та релігійної спадщини європейських країн; секуляризаційні процеси викликані Гуманізмом, Реформацією, Просвітництвом, що почалися в XIV-XVIII століттях і кардинально змінили обличчя і душу Європи та добігають до свого завершення [1, с. 53]. *Утім, не можна забувати, що саме християнське віровчення було і залишається головним джерелом тих ідей, втіленням яких так захоплюються титани Відродження і батьки Реформації (М. Лютер, Ж. Кальвін та ін.). Вимоги гуманістів щодо секуляризації, звільнення людської природи від надмірної залежності, насправді закладені духом християнства (згадаємо слова з Біблії «субота для людини, а не людина для суботи» (Мк. 2:27) та ін. вислови Ісуса Христа), а також не можна забувати про те, що заклики гуманістів та їх захоплення красою і силою людини, її розумом, беруть свої витоки із псалмів Царя Давида.*

Говорячи про правовий статус Церков у різних країнах світу, варто відзначити, що він є досить різноманітним. Нас особливо цікавить привілейований статус домінуючої конфесії у державі. Яскравим прикладом такої моделі є сучасна Греція, Православна Церква якої офіційно проголошена державною. Держава також гарантує їй священнослужителям зарплату і пенсії. У початкових і середніх школах здійснюється православна освіта. Подібний статус тієї чи іншої церкви закріплений у конституціях більш ніж 40 країн світу. До речі, в 22-х з них главою держави може бути лише особа, яка належить до офіційної церкви. Таким чином, існує потреба подальшого дослідження такої моделі державно-церковних відносин як «державна церква». Ця модель передбачає привілейований статус домінуючої конфесії у державі,

державне фінансування та контроль її інститутів за використанням коштів, делегування церковним структурам таких функцій як реєстрація новонароджених, смертей, шлюбів тощо [2, с. 163]. Таким чином, в країнах, де Церква має подібний статус, вона може опікуватися армією та іншими силовими структурами, що зараз особливо актуально для України. Тобто держава повинна найбільше довіряти «державній церкві» як найвпливовішій інституції громадянського суспільства, яка в свою чергу, може заохочувати чи докоряти державі у використанні силових структур як найбільш важливого інструменту впливу в надзвичайних ситуаціях (мається на увазі здійснення законного примусу при об'явленні військового стану, або дії силових структур в умовах нейтралізації наслідків стихійних лих тощо).

Як уже згадувалося, сьогодні у багатьох країнах світу накопичений чималий досвід автономного одне від одного існування Церкви і Держави, який може стати у пригоді для вирішення багатьох проблем, які в нашій державі лише зараз постають на порядку денному. Так, історичний досвід Грецької православної Церкви свідчить, що гострота цих проблем була не меншою ніж в Україні, але вони були вирішені.

Говорячи про Україну, варто наголосити, що головною духовною опорою Української держави була і залишається Православна Церква. Так, наприклад, у часи лихоліть, особливо в період монголо-татарської навали, вона стає об'єднуючою, державоутворюючою силою. Д.І. Сазонов відмічає, що ідеалом Київської Русі, як першої християнської держави на теренах сучасної України була соборність. Вчений також піднімає досить важливе питання, яке стосується православної соборної державності та виокремлює її наступні ознаки:

– єдність релігійно-морального начала, як визначальної засади державного будівництва, державної ідеології, суспільного устрою, сімейного побуту та особистої поведінки громадян;

– єдність державної влади – надкласовий, обмежений вірністю громадянським ідеалам, народним святиням характер влади; *християнським ідеалам (Заповідям Божим)*

– єдність духовної влади - церковна влада являється голосом народної совісті;

– симфонія влади – державної і церковної, духовної і світської задля їхнього спільного служіння на ниві суспільного розвитку В якості наглядного прикладу, автор пропонує державно-релігійну симфонію Римської держави у якій впродовж століть римський Сенат (аналог соборного органу державної влади) був керівною силою країни і вивів її на вершини найбільшої могутності. Цей факт може бути наглядним втілення Арістотелівського вчення про те, що кінцевим результатом існування будь-якої держави є не багатство, не могутність, а чеснота («добродетель») [3].

Насамкінець, хочеться особливо наголосити на тому, що Церква в усі часи була і залишається наріжним каменем та мірилом політико-ідеологічної позиції як державно-політичних діячів так і українського народу. Починаючи з Володимирового Хрещення і до сьогоднішнього дня Православна Церква, за словами І.О. Ільїна, є своєрідний «духівник і ангел-хоронитель» [4, с. 328] ідеї української державності. У той же час, варто пам'ятати, що Держава і Церква є різними за своєю природою та призначенням соціальними інститутами і виконують відмінні функції, хоч в окремих випадках їхнє виконання може переслідувати однакові цілі. Разом з тим, Церква, будучи «хранителем» заповідей Божих, які є духовно-моральними орієнтирами суспільства, призначена задовольняти духовні потреби людей. При цьому, вона зобов'язана дотримуватися незмінних догматів і канонів. Її главою є сам Христос і вона повинна бути визнана всіма канонічними Православними Церквами світу. В напрямку симфонії діяльності Церкви і Держави повинні об'єднати свої зусилля як державно-політичні діячі, так і пересічні громадяни країни.

Не можна забувати також про те, що Україна зробила цивілізаційний вибір в сторону Візантійського Православ'я, що означало не лише слідування віровченню візантійської церкви, а й намагання її бути в симфонії з українською національною державою, так як це робила Церква у Візантії. Варто також пам'ятати, що правила взаємовідносин церкви і держави розробляли саме люди Церкви, а не атеїсти. Тому історичний досвід свідчить, що як візантійські, так і українські державотворці, доволі часто досягали найвищих духовних ступенів церковної ієрархії. В той же час, Церква не займається державницькою діяльністю, це не її справа, вона оберігає людські душі від гріха, тим самим зберігає їх для держави.

Список використаних джерел:

1. Віллем Ж.-П. Європа та релігії: ставки ХХІ століття / Ж.-П. Віллем. – К.: Дух і літера, 2006. – 331 с.
2. Палинчак Н.М. Модели государственно-церковных отношений в странах Центрально-Восточной Европы: основные особенности и динамика изменений / Н.М. Палинчак // Научный диалог. – 2013. – № 12 (24). – С. 157-167.
3. Сазонов Д.И. Модели государственно-церковных отношений в Российском государстве: психологические технологии / Дмитрий Сазонов // 1 апреля 2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sazonow.ru/stati/387-modeli-gosudarstvenno-cerkovnyh-otnoshenii>
4. Ильин И.А. Основы христианской культуры // И.А. Ильин Одинокий художник. Статьи. Речи. Лекции. – М., 1993. – С. 328.

